

Dejavniki globalizacije in njihov vpliv na ekonomijo Republike Srbije

Prejeto 18. 3. 2018 / Sprejeto 18. 10. 2018

Znanstveni prispevek

UDK 338+339.97(497.11)

KLJUČNE BESEDE: informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT), transnacionalna podjetja, tuje neposredne investicije (TNI)

POVZETEK - Svet je skozi zgodovino doživel več valov globalizacije, ki so jih zaznamovali različni dejavniki. Na začetku 21. stoletja je globalizacijo zaznamovala poslovna uporaba informacijsko-komunikacijskih tehnologij (IKT) ter večji vpliv transnacionalnih podjetij. Z intenzivno rabo IKT v poslovnih procesih so transnacionalna podjetja dosegla širši krog uporabnikov po vsem svetu ter razširila poslovanje na podružnice daleč stran od matične države. Podružnice jim omogočajo nadzor nad precejšnjim delom mednarodnega pretoka kapitala, prenosa tehnologij, inovacij, znanja, trženja in upravljaljskih veščin. V prispevku je predstavljena analiza IKT, transnacionalnih podjetij in tujih neposrednih investicij (TNI) kot glavnih dejavnikov procesa globalizacije. Poleg tega je posebna pozornost namenjena tudi vplivu teh dejavnikov na ekonomijo v Republiki Srbiji.

Received 18. 3. 2018 / Accepted 18. 3. 2018

Scientific article

UDC 338+339.97(497.11)

KEY WORDS: information and communication technologies (ICT), transnational companies, foreign direct investments (FDI)

ABSTRACT - Throughout history, the world has gone through several waves of globalisation, and each of them was represented by various characteristic drivers. At the beginning of the 21st century, globalisation is characterised by the use of information and communication technologies (ICT) in business and the growth of transnational companies' influence. Intensive use of ICT in the operations of transnational companies enables them to reach consumers around the world and organise business in branches far from their home country. Through the branches, they control a large part of the international movement of capital, technology transfer, innovation, knowledge, marketing, and management skills. The paper will analyse ICT, transnational companies and foreign direct investments (FDI) that are the main determinants of the globalisation process. In addition, a special attention will be paid to the effect of these factors on the economy of the Republic of Serbia.

1 Uvod

Promene koje su desile u drugoj polovini XX i početkom XXI veka značajno su uticale na ambijent u kome funkcionišu nacionalne privrede. Globalizacije uključuje ekonomsku integraciju, širenje politika, prenos znanja, kulture. Iako je o globalizaciji napisan veliki broj naučnih radova i knjiga, još uvek ne postoji definicija koja bi u potpunosti opisala ovaj termin. Problem predstavljaju različiti pristupi izučavanja ovog problema kao i relativno česte, diferencirane i nekritičke upotrebe globalizacije (Kaluderović, 2009). Autori ovaj termin opisuju kao proces, period, silu ili stanje. Prema Oxfordskom rečniku globalizacija predstavlja proces kojim preduzeća i druge organizacije razvijaju međunarodni uticaj ili započinju rad na međunarodnom nivou. Globalizacija jeste proces koji se stalno širi, ubrzava i jača (Oxford English Dictionary, n.d.). Ekonomska moć TNK potpomognuta naučno-tehničkim progresom briše na-

cionalne granice i afirmiše koncept globalnog tržišta. Inteziviraju se trgovinski tokovi roba i usluga, kapitala, ljudi i informacija. Glavne determinante procesa globalizacije predstavljaju IKT, TNK i SDI. Informaciono-komunikacione tehnologije menjaju čovekovu percepciju zajednice i umanjuju značaj geografske udaljenosti, dok njihova upotreba u poslovanju TNK omogućava da dosegnu do potrošača širom sveta i organizuju poslovanje u velikom broju filijala van matične zemlje. Na taj način TNK postaju dominantni igrači na svetskom tržištu, kontrolišući u velikoj meri kretanje kapitala, transfer tehnologije, znanja i marketing i menadžment veština.

2 Metodologija istraživanja

U radu su korišćeni podaci koji su prikupljeni desk metodom odnosno prikupljanjem sekundarnih podataka. Korišćeni su podaci o primeni IKT, kretanju SDI i aktivnostima filijala stranih TNK u Srbiji i Sloveniji (inward Foreign Affiliates Trade Statistics). Podaci korišćeni u radu prikupljeni su iz nekoliko izora, i to: Svetski investicioni izveštaj (World Investment Report), Svetska banka, Republički zavod za statistiku Republike Srbije, Statistični urad Republike Slovenije i Međunarodne telekomunikacione unije (International Telecommunication Union). Navedeni izvori su korišćeni da se prikupe kvantitativni i kvalitativni istraživački podaci koji su korišćeni u radu.

U radu su obrađeni statistički podaci, uz odgovarajuće tabelarne i grafičke prikaze i izdvojeni su oni koji ukazuju na suštinu obrađivane teme. Dobijeni podaci biće korišćeni u izvođenju zaključaka o uticaju determinanti globalizacije na privredu Republike Srbije. U analizi podataka biće korišćena i deskriptivna metoda. Primena ove metode će omogućiti i zaključivanje od pojedinačnog ka opštem, pa se stoga određena važnost pridaje i induktivnoj metodi.

U radu će biti analizirane IKT, transnacionalna preduzeća i strane direktne investicije (SDI) koje predstavljaju osnovne determinante procesa globalizacije, s posebnom pažnjom na uticaj ovih faktora na privredu Republike Srbije.

3 Informaciono-komunikacione tehnologije

Savremene informaciono-komunikacione tehnologije (IKT) i njihova primena u poslovanju transnacionalnih kompanija i drugih poslovnih sistema pečat su globalizacije na početku XXI veka. Razvoj mikroelektronike, proizvodnja i upotreba računara omogućili su prelazak industrijskog društva u informaciono društvo. Sa razvojem IKT dolazi do približavanja tradicionalnih oblika poslovanja nosioca međunarodnog biznisa, s jedne strane, i informatike, s druge strane. Transnacionalne kompanije tražeći mogućnost diversifikacije poslovanja prepoznale su IKT kao faktor podizanja konkurentne prednosti. Otuda nastojanje kompanija lidera na globalnom tržištu da IKT instrumentalizuju u poslovnu strategiju, istovremeno prepoznajući ih kao pokretače

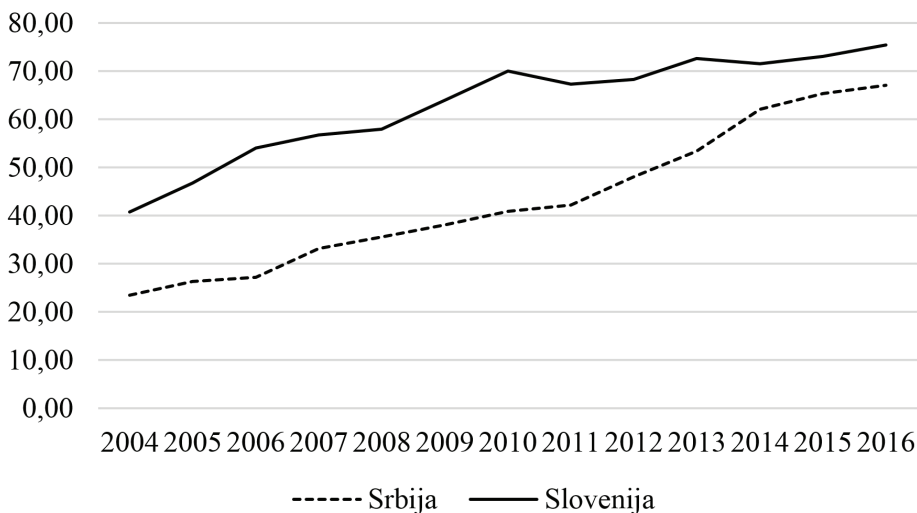
ekonomske globalizacije. Vlade i menadžment transnacionalnih kompanija razvijenih zemalja nastoje da podstiču razvoj inovativnih aktivnosti u elektronici i komunikacijama.

Tehnološke promene su imale važan uticaj na intenziviranje međupovezanosti između zemalja. Posmatrano sa tehničko-tehnološkog aspekta, prvu fazu globalizacije pratila je industrijska revolucija, uvođenjem parne mašine, motora sa unutrašnjim sagorevanjem, telefona i telegrafa. Drugu fazu globalizacije karakteriše razvoj i primena IKT (informatike, elektronike i Interneta).

Iako je veliki broj tehnoloških otkrića uticao i menjao svet i svetsku privredu, IKT, a posebno Internet, su po našem mišljenju imale najintenzivniji uticaj. U poređenju sa drugim elektronskim tehnologijama Internet je imao najintenzivnije stope rasta. Radio aparatima i televiziji je bilo potrebno 38 i 17 godina od uvođenja na tržište da postanu deo svakog trećeg doma u SAD. Međutim, Internet je za samo 10 godina od otpočinjanja šire komercijalne upotrebe postao deo 53 % domaćinstava u SAD (Baldwin, 2016).

U poslednjih pedeset godina napredne IKT su uticale i na poslovanje i na život ljudi. Ne tako davno pisma i pozivnice su se dobijale poštom, međunarodni pozivi su bili veoma skupi, za slanje brzo dokumenata korišćene su fax mašine, gde je kvalitet kopije bio veoma loš. U periodu od 1986. god. do 2007. god. svetski kapaciteti čuvanja podataka su rasli po stopi od 23 % godišnje, telekomunikacije 28 %, moć računara 58 % godišnje, a količina informacija koja je razmenjena od 2006. do 2007. bila je veća nego zbir svih razmenjenih informacija deceniju ranije (Baldwin, 2016).

Graf 1: Procenat stanovništva koje koristi Internet

Vir: Prema podacima International Telecommunication Union (ITU). Pridobljeno dne 20. 1. 2018 s svetovnega spleta: https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/statistics/2018/Individuals_Internet_2000-2016%20Jan2018.xls.

Uporedni podaci o procentu stanovništva koje koristi Internet u Srbiji i Sloveniji prikazani su na grafikonu 1. Podaci su preuzeti sa sajta Međunarodne telekomunikacione unije (International Telecommunication Union). U posmatranom periodu od 2004. god. do 2016. god. u obe zemlje došlo rasta korisnika Interneta. U Srbiji broj korisnika Interneta je u posmatranom periodu porastao sa 23,5 % na 67,0 % , dok je u Sloveniji 2004. god. 40,8 % stanovništva koristilo Internet, a 2016. god. 75,5 % ukupnog stanovništva. Prosečan procenat korisnika Interneta je u svetu je 48 % , a 2000. god. sveta 8 % svetske populacije je koristilo Internet.

U tabeli 1. prikazani su podaci o trgovini putem Interneta u Srbiji. Prema prikazanim podacima, do 2008. do 2016. god. došlo je do rasta procenta onih koji su trgovali putem Interneta u poslednja tri meseca sa 6,3 % na 26,3 % . Takođe procenat onih koji nisu nikada koristili elektronsku trgovinu je opao sa 86,3 % u 2008. god. na 54,6 % u 2016. god. Do 2008. god. svega 13,7 % stanovništva je koristilo elektronsku trgovinu, dok je 2016. god. procenat onih koji su nekada koristili elektronsku trgovinu dostigao 45,4 % stanovništva.

Tabela 1: Trgovina putem Interneta u Republici Srbiji (e-commerce) (%)

<i>Godina</i>	<i>Nikada nije koristio/koristila</i>	<i>U poslednja 3 meseca</i>	<i>Pre više od 3 meseca (manje od 1 godine)</i>	<i>Pre više od godinu dana</i>
2008.	86,3	6,3	4,9	2,5
2009.	87,4	6,5	4,0	2,1
2010.	87,0	6,1	4,5	2,4
2011.	81,9	9,3	5,1	3,7
2012.	73,3	16,6	5,4	4,7
2013.	64,5	19,3	9,2	7,0
2014.	59,5	21,6	10,2	8,8
2015.	57,7	22,7	10,6	9,0
2016.	54,6	26,3	12,0	7,1

Vir: Republički zavod za statistiku. Pridobljeno dne 12. 2. 2018 s svetovnega spleta: <http://www.stat.gov.rs/WebSite/public/ReportView.aspx>.

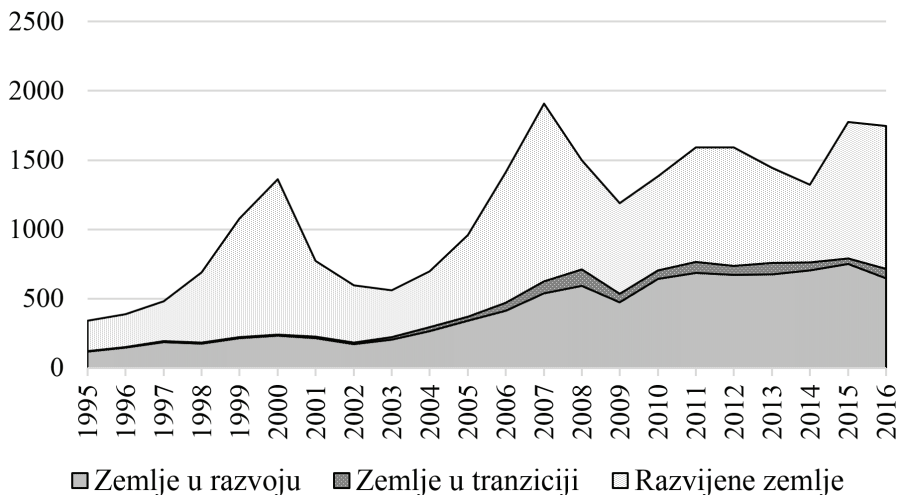
4 Strane direktne investicije

Ministarstvo trgovine SAD strane direktne investicije (SDI) definiše kao vlasništvo ili kontrolu 10 % ili više preduzeća u drugoj zemlji. Ukoliko preduzeće gradi novu fabriku i pogone u inostranstvu onda je reč i greenfield investicijama, a ukoliko preuzima već postojeće onda o brownfield investicijama.

Transnacionalne kompanije su nosioci investicija u inostranstvu. Preko svojih filijala one kontrolišu oko 90 % međunarodnog kretanja kapitala i oko 80 % transfera tehnologije, inovacija, znanja, marketing i menadžment veština. Tragajući za novim tržištima, direktne investicije postaju najznačajniji oblik globalnog korporativnog kretanja kapitala, s jedne strane, i globalnog multinacionalnog poslovanja, s druge strane.

Kod stranih direktnih investicija transfer kapitala se obavlja kroz različite forme ulaska na inostrano tržište, investicionih »paketa« poput: spajanja (merđžera), preuzimanja (akvizicija) i grinfeld (greenfeld) investicija. Prema statističkim podacima razvijene zemlje su nosioci stranih direktnih investicija. To je i razumljivo jer su one »kolevka« transnacionalnih kompanija. Danas preko 75 % stranih direktnih investicija vodi poreklo iz tržišno najrazvijenijih zemalja, slede ih zemlje u razvoju sa 25 %, a od toga 5 % potiče iz bivših tranzicionih zemalja.

Graf 2: Tokovi stranih direktnih investicija 1995–2016. god.

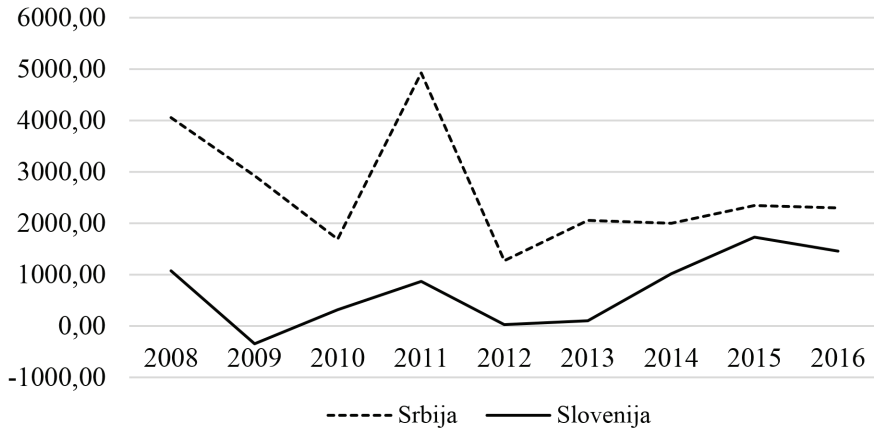
Vir: Prema podacima World Investment Report 2017.

Posmatrano sa aspekta ulaznih stranih direktnih investicija u zemlje domaćina, u 2016. god. razvijenije zemlje učestvovala su sa 59,1 % u ukupnom prilivu, dok su zemlje u razvoju učestvovala sa 37,0 %, a zemlje u tranziciji 3,9 %. Regionalno posmatrano najvažniji nosioci stranih direktnih investicija su Evropska unija, SAD i Japan, tzv. »trijada«, slede ih zemlje u razvoju (Azija), gde prednjači Kina i zemlje Latinske Amerike. Zemlje u razvoju zahvatio je talas priliva stranih direktnih investicija u čemu prednjači Hong Kong, Kina, Brazil i Singapur. Najviše stranih direktnih investicija su primile razvijene zemlje mereno fondom SDI. Strane direktne investicije su dostigle vrednosti od 1,3 biliona dolara 2000.god, nakon toga dolazi do usporavanja investicionih aktivnosti. Ovaj trend je preokrenut 2004. god. i 2007. god. ukupne SDI dostižu maksimum od 1,9 biliona dolara. Svetska ekonomska kriza je usporila rast SDI, tako da još uvek nije dostignut nivo iz 2007. god. Nakon krize najveći priliv SDI je bio 2015. god. kada je dostigao 1,8 biliona dolara.

Na grafikonu 3. prikazani su podaci o neto prilivu SDI u Srbiji i Sloveniji u periodu od 2008. god. do 2016. god. U obe zemlje je nakon krize 2008. došlo je do usporavanja priliva SDI, zatim značajnog rasta toko 2011. god. i ponovnog pada u 2012. god. Nakon ovog perioda u obe zemlje dolazi do postepenog rasta priliva SDI. U posmatranom periodu najveći priliv SDI u Srbiji bio je 2011. god. kada je dostigao

4,93 milijardi evra. Priliv SDI je značajan za privredu Srbije, u periodu od 2008. god. priliv SDI je prosečno činio oko 6 % BDP.

Graf 3: Neto priliv stranih direktnih investicija (u milionima USD)

Vir: Prema podacima World Bank. Pridobljeno dne 12. 2. 2018 s svetovnega spleta: <https://data.worldbank.org/indicator>.

5 Aktivnosti podružnica stranih kompanija u Republici Srbiji

U ovom delu rada sagledana je aktivnost filijala stranih TNK koje posluju u Srbiji i Sloveniji. Podaci su preuzeti sa sajta Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije i Statističnog urada Republike Slovenije. Prikupljanje podataka o stranim podružnicama definisano je Uredbom Evropske unije (REGULATION EC No 716/2007 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on Community statistics on the structure and activity of foreign affiliates (Živković i Bjelić, 2017).

U Tabeli 2. prikazani su osnovni podaci o filijalama TNK koje posluju na teritoriji Republike Srbije i Republike Slovenije. Pored osnovnih podataka o aktivnosti stranih filijala za zemlje prikazani su i podaci za delatnosti Trgovine na veliko i malo i popravke motornih vozila i Prerađivačku industriju. Ove delatnosti su izdvojene jer imaju najveći broj filijala zapošljavaju najveći broj radnika. Strane podružnice su u 2015. god. činile 5,4 % od ukupnog broja poslovnih subjekata u Sloveniji, zapošljavale oko 20,5 % ukupnog broja zaposlenih i učestvovala sa 26,3 % u ukupno ostvarenoj dodatoj vrednosti. U Republici Srbiji strane podružnice su u 2015.god. činile 3,0 % od ukupnog broja poslovnih subjekata u Srbiji, zapošljavale 19,4 % ukupnog broja zaposlenih i učestvovala sa 32,5 % u ukupno ostvarenoj dodatoj vrednosti. U posmatranom periodu od 2012. god. do 2015. god. u Srbiji je došlo da pada ukupnog broja podružnica za 3,4 % , dok je u Sloveniji broj podružnica porastao za 45,5 % . U obe zemlje došlo je do rasta broja zaposlenih, u Sloveniji za 38,4 % u Srbiji za 9,2 % . Ako se posmatra delatnost Trgovine na veliko i malo i popravke motornih vozila u obe

zemlje došlo je do pada broja podružnica, u Srbiji za 10 % , Sloveniji za 13,1 % , dok je u obe zemlje došlo da rasta broja zaposlenih u ovoj delatnosti, u Srbiji za 28,2 % , Sloveniji 38,8 % . U okviru prerađivačke industrije u obe zemlje došlo je i do rasta broja podružnica i do rasta broja zaposlenih. U Srbiji je taj rast iznosio 5,5 % u broju podružnica i 19,5 % u broju zaposlenih, dok je u Sloveniji rast broja podružnica iznosio 31,7 % , a rast broja zaposlenih je bio 31,0 % .

Tabela 2: Osnovni podaci o stranim podružnicama (inward FATS)

	Republika Srbija	Republika Slovenija	Republika Srbija	Republika Slovenija
	Broj podružnica		Broj zaposlenih	
	2015. god.			
Ukupno	2.615	7.213	198.732	119.990
Trgovina na veliko i malo i popravka motornih vozila	988	2.103	45.240	34.326
Prerađivačka industrija	614	781	101.743	54.560
<i>2014. god.</i>				
Ukupno	2.624	6.623	198.797	110.316
Trgovina na veliko i malo i popravka motornih vozila	1.046	1.953	50.417	34.125
Prerađivačka industrija	600	726	95.660	49.479
<i>2013. god.</i>				
Ukupno	2.642	5.743	189.414	91.359
Trgovina na veliko i malo i popravka motornih vozila	1.050	1.770	49.961	22.630
Prerađivačka industrija	588	660	90.054	44.642
<i>2012. god.</i>				
Ukupno	2.708	4.959	181.953	86.432
Trgovina na veliko i malo i popravka motornih vozila	1.098	1.640	52.082	22.080
Prerađivačka industrija	582	593	85.132	41.650

Vir: Republički zavod za statistiku, Republike Srbije i Statistični urad Republike Slovenije.

6 Zaključak

U radu su sagledane determinante globalizacije s posebnim akcentom na TNK, strane direktne investicije (SDI) i informaciono-komunikacione tehnologije (IKT). Metafora, poput one da globalna privreda postaje »globalno selo« gde se TNK takmiče kreiranjem proizvoda i usluga za globalnog potrošača, postaje stvarnost. Istraživanja pokazuje da MNK kontrolišu oko 90 % globalnog kretanja kapitala i oko 80 % transfera tehnologije, inovacija, znanja i marketing-menadžment veština. SDI su najznačajniji oblik globalnog korporativnog kretanja kapitala, s jedne strane, i globalnog poslovanja , s druge strane. TNK putem SDI a uz podršku IKT kreiraju novi model ekonomije poznatiji u literaturi kao »nova – digitalna – Internet – web ekonomija«.

Javlja se novi model organizacije poslovnih subjekata na globalnom tržištu, poznatiji u literaturi kao »mrežna ekonomija«. Informaciono-komunikacione tehnologije dokućuju i poslednje geografske barijere između TNK finalista i njihovih dobavljaća.

Prikazani podaci u radu pokazuju da je u posmatranom periodu došlo do značajnog rasta korisnika Interneta u Srbiji sa 23,5 % 2004. god. na 67,0 % u 2016. god. Kada je reć o korisnicima elektronske trgovine Do 2008. god. svega 13,7 % stanovništva Srbije je koristilo elektronsku trgovinu, dok je 2016. god. procenat onih koji su nekada koristili elektronsku trgovinu dostigao 45,4 % stanovništva. Takođe, priliv SDI je znaćajan za privredu Srbije i u periodu od 2008. god. priliv SDI je prosećno ćinio oko 6 % BDP. Prema podacima Ministarstva finansija Republike Srbije, za jedanaest meseci 2017. god. od deset vodećih preduzeća osam su u stranom vlasništvu. Na vrhu liste se nalazi FCA Srbija sa izvozom vrednim 870,2 miliona EUR, zatim HBIS GRO-UP SERBIA IRON & STEEL 488,6 miliona EUR i Tigar Tyres 349,4 miliona EUR.

Strane podružnice u Republici Srbiji i u Republici Sloveniji iako ćine 3,0 % i 5,4 % ukupnog broja poslovnih subjekata ućestvuju sa 26,3 % i 32,5 % u ukupno ostvarenoj dodatoj vrednosti. U Republici Srbiji 77,3 % broja stranih podružnica je poreklom iz zemalja ćlanica Evropske unije, ove podružnice zapošljavaju 78,6 % lica angažovanih u stranim podružnicama i ućestvuju sa 70,7 % dodate vrednosti ostvarene u stranim podružnicama. Od zemalja EU najveći broj filijala imala su preduzeća iz Slovenije 283, zatim Austrije 234 i Hrvatske 222 itd.

Dorđe Ćuzović, PhD, Svetlana Sokolov - Mladenović, PhD

Determinants of Globalisation and Their Effect on the Economy of the Republic of Serbia

The changes that took place in the second half of the 20th and at the beginning of the 21st century significantly affected the environment in which national economies function. Globalization includes economic integration, policy expansion, knowledge and culture transfer. Although a great number of scientific papers and books have been written about globalization, there is still no definition that would fully describe this term. The problem is in different approaches to the study of this problem as well as the relatively frequent, differentiated and uncritical use of the term itself (Kaluderović, 2009). The authors describe globalization as a process, a period, a force, or a state. According to the Oxford Dictionary, globalization is a process by which companies and other organizations develop an international influence or begin their work at an international level. Globalization is a process that is constantly expanding, accelerating and strengthening (Oxford English Dictionary, n.d.). The economic power of the transnational companies, supported by scientific and technical progress, clears national borders and affirms the concept of a global market. Trade flows of goods and services, capital, people and information are intensified. The main determinants of

the process of globalization are information and communication technologies (ICT), transnational companies (TNC) and foreign direct investments (FDI). Information and communication technologies alter the human perception of the community and diminish the importance of geographic distance, while their use in the operation of the TNCs allows them to reach consumers around the world and organize business in a large number of branches outside of their home country. In this way, TNCs become the dominant players in the world market, controlling capital movement, transfer of technology, knowledge and marketing, as well as skills management.

The paper used data collected by the so-called “desk” method, i.e. collecting secondary data. Data on ICT application, FDI flows and activities of foreign TNC branches in Serbia and Slovenia (Inward Foreign Affiliates Trade Statistics) were used. The data used in the paper was collected from several sources, such as World Investment Report, World Bank, Statistical Bureau of the Republic of Serbia, Statistical Bureau of the Republic of Slovenia and International Telecommunication Union. The abovementioned sources were used to collect the quantitative and qualitative research data used in the paper.

Contemporary information and communication technologies (ICT) and their application in the operations of transnational companies and other business systems are the marks of globalization at the beginning of the 21st century. The development of microelectronics and therefore the production and use of computers enabled the transition of an industrial society into an informational one. Development of ICT brings together the traditional forms of the international business on the one hand and informatics on the other. Transnational companies, seeking diversification of business, have recognized ICT as a factor in raising competitive advantage. Hence the efforts of the leading companies in the global market to introduce ICT in the business strategy, while recognizing them as the drivers of economic globalization. Governments and the management of transnational companies in developed countries seek to encourage the development of innovative activities in electronics and communications.

Technological changes have had an important effect on the strengthening of connections between countries. Observed from the technical and technological aspect, the first phase of globalization was followed by an industrial revolution, the introduction of steam engines, internal combustion engines, telephones and telegraphs. The second phase of globalization is characterized by the development and application of ICT (informatics, electronics and the Internet).

Comparative data on the percentage of the population using the Internet in Serbia and Slovenia are shown in Graph 1. Data are downloaded from the International Telecommunication Union website. In the observed 2004-2016 period, the number of Internet users grew in both countries. In Serbia, the number of Internet users increased from 23.5% to 67.0% in the observed period, while in Slovenia in 2004, 40.8% of the population used the Internet, and in 2016, 75.5% of the total population. The present average percentage of Internet users in the world is 48%, while in 2000, only about 8% of the world's population used the Internet.

Data on trade via the Internet in Serbia is shown in Table 1. According to the data presented, between 2008 and 2016, the percentage of those who traded over the Internet in the last three months has increased from 6.3% to 26.3%. Also, the percentage of those who have never used e-commerce dropped from 86.3% in 2008 to 54.6% in 2016. Until 2008, only 13.7% of the population used e-commerce, while in 2016, the population percentage of those who used to use electronic commerce reached 45.4%.

The US Department of Commerce defines Foreign Direct Investment (FDI) as ownership or control of 10% or more enterprises in another country. If the company builds a new factory and facilities abroad, then it is also a greenfield investment, and if it takes over already existing ones, then it is a brownfield investment.

Transnational companies are holders of investments abroad. Through their affiliates, they control about 90% of international capital movement and about 80% of technology transfer, innovation, knowledge, marketing and skills management. Looking for new markets, direct investment is becoming the most significant form of global corporate capital movement on the one hand, and global multinational business on the other.

Graph 3 shows the data on the net inflow of FDI in Serbia and Slovenia in the period between 2008 and 2016. In both countries, the crisis in 2008 had the FDI inflow slowed down, followed by significant growth in 2011 and a fall again in 2012. After this period, the FDI inflows gradually increase in both countries. During this period, the highest inflow of FDI in Serbia was in 2011, when it reached 4.93 billion Euros. The FDI inflow is significant for Serbia's economy; since 2008 FDI inflow averaged about 6% of GDP.

In this part of the paper, the activities of the branches of foreign TNCs operating in Serbia and Slovenia are considered. The data was taken from the Republic Statistical Bureau of the Republic of Serbia and the Statistical Bureau of the Republic of Slovenia. The collection of data on foreign affiliates is defined in the Regulation of the European Union, REGULATION EC No 716/2007 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on Community statistics on the structure and activity of foreign affiliates (Živković and Bjelić, 2017).

Table 3 shows the basic data on the TNC branches operating in the territory of the Republic of Serbia and the Republic of Slovenia. In addition to the basics of data on the activities of foreign affiliates for both countries, the data for the wholesale and retail trade, repair of motor vehicles and the processing industry is also shown. These activities are separated because they have most branches with the largest number of employees. Foreign affiliates in 2015 accounted for 5.4% of the total number of business entities in Slovenia, employing around 20.5% of the total number of workers and participated with 26.3% in the total value added. In the Republic of Serbia, foreign affiliates in 2015 accounted for 3.0% of the total number of business entities, employing 19.4% of the total number of workers and participated with 32.5% in the total added value. In the observed period between 2012 and 2015, the total number of affiliates in Serbia decreased by 3.4%, while in Slovenia, the number of affiliates increased by 45.5%. In both countries, there was an increase in the number of employees, in

Slovenia by 38.4% and in Serbia by 9.2%. Considering the activity of wholesale and retail trade and repairs of motor vehicles in both countries, there has been a decline in the number of branches, in Serbia by 10%, and in Slovenia by 13.1%, while in both countries the number of employees in this industry has increased, in Serbia by 28.2% and in Slovenia by 38.8%.

Within the processing industry in both countries, the number of branches and the number of employees increased. In Serbia, this growth was 5.5% for number of subsidiaries and 19.5% for number of employees, while in Slovenia, the number of branches increased by 31.7% and the number of employees by 31.0%. The paper examined the determinants of globalization with a special emphasis on TNC, foreign direct investments (FDI) and information and communication technologies (ICT). Metaphors, such as the global economy becoming the “global village” where TNCs compete by creating new products and services for global consumers, become a reality. The TNCs, through FDI and with the support of ICT, create a new model of economy known in the literature as “new-digital-Internet-web economy”. A new model of organization of business entities in the global market, known in the literature as “network economy”, is emerging. Information and communication technologies also eliminate the last geographical barriers between the TNC finalists and their suppliers.

The data presented shows that, in the observed period, there was a significant growth of Internet users in Serbia – from 23.5% in 2004 to 67.0% in 2016. When it comes to e-commerce users, until 2008, only 13.7% of the Serbian population used e-commerce, while in 2016, this percentage reached 45.4% of the population. Also, the inflow of FDI is significant for the economy of Serbia in the period. After 2008, FDI inflow averaged about 6% of GDP. According to the Ministry of Finance of the Republic of Serbia, for eleven months of 2017, of the ten leading companies eight are foreign owned. At the top of the list is FCA Serbia with export worth EUR 870.2 million, followed by HBIS GROUP SERBIA IRON & STEEL with EUR 488.6 million and Tigar Tires with EUR 349.4 million.

Foreign affiliates in the Republic of Serbia and the Republic of Slovenia, although they account for 3.0% and 5.4% of the total number of business entities, participate with 26.3% and 32.5% in the total added value. In the Republic of Serbia, 77.3% of foreign subsidiaries originate from the EU member countries; they employ 78.6% of workers employed by foreign affiliates and participate with 70.7% of the value added in foreign affiliates. Of the EU countries, the largest number of affiliates was owned by companies from Slovenia, Austria and Croatia (283, 234, and 222, respectively).

LITERATURA

1. Baldwin, R. (2016). *The Great Convergence: Information technology and the new globalization*. Cambridge: The Belknap of Harvard University Press.
2. International Telecommunication Union. Pridobljeno s svetovnega spleta: <https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/stat/default.aspx>.
3. Kaluderović, Ž. (2009). Poimanje globalizacije. *Filozofska istraživanja*, 29, št. 113, str. 15–29.

4. Oxford English Dictionary. Pridobljeno s svetovnega spleta: <https://www.oxforddictionaries.com/>.
5. Republički zavod za statistiku (2017). Strane podružnice u Republici Srbiji u 2015. godini (inward FATS). Beograd. Pridobljeno s svetovnega spleta: www.stat.gov.rs.
6. Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno s svetovnega spleta: <http://pxweb.stat.si/pxweb/dialog/statfile2.asp>.
7. UNCTAD (2017). World Investment Report 2017. New York and Geneva: UN. Pridobljeno s svetovnega spleta: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2017_en.pdf.
8. World Bank. Pridobljeno s svetovnega spleta: <https://data.worldbank.org/indicator>.
9. Živković, O. i Bjelić, P. (2017). An Analysis of International Trade of Montenegro Using Statistics on the Operations of Transnational Corporations' Affiliates. *Journal of Central Banking Theory and Practice*, 6, br. 1, str. 145–163.

Đorđe Ćuzović, PhD, Professor of applied studies at the School of business in Novi Sad.

E-mail: cuzovic@gmail.com

Svetlana Sokolov Mladenović, PhD, Associate Professor at the University of Niš, Faculty of Economics.

E-mail: svetlana.sokolov@eknfak.ni.ac.rs